

Derleyenler
DENİZ T. KILINÇOĞLU - EMRE ÖZÇELİK
John Maynard Keynes... Yine, Yeniden

İletişim Yayınları 2295 • Araştırma-İnceleme Dizisi 378

ISBN-13: 978-975-05-1916-1

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Deniz Karagül

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ebru Aydın

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyenler
DENİZ T. KILINÇOĞLU
EMRE ÖZÇELİK

John Maynard Keynes... Yine, Yeniden

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ:

JOHN MAYNARD KEYNES: YİNE, YENİDEN

DENİZ T. KILINÇOĞLU - EMRE ÖZÇELİK 7

J.M. KEYNES'İN LIBERAL DÜŞÜNCE GELENEĞİ

İÇİNDEKİ KONUMU

OZAN İŞLER 19

İKİ "NEOLİBERALİZM" HİKÂYESİ: BÜYÜK SAVAŞ SONRASI

"GÜNDEM" TARTIŞMALARI

ALP YÜCEL KAYA - M. ERDEM ÖZGÜR 45

GODOT'YU BEKLERKEN J.M. KEYNES

S. SEVINÇ ORHAN..... 79

PARA ÜZERİNE İNCELEME'DEN GENEL TEORİ'YE KEYNES'İN

İSTIKRARSIZLIK DÜŞÜNCESİNİN EVRİMİ

GÜLENAY BAŞ DİNAR..... 115

1929 VE 2008 KRİZLERİNE (POST)KEYNESÇİ İKTİSAT

VE AVUSTURYA OKULU YAKLAŞIMLARI

ERCAN EREN..... 145

MAKRO EKONOMİ EĞİTİMİNDE KEYNES’İ YENİDEN DÜŞÜNMEK: “TASARRUF YATIRIM DENGESİZLİĞİ” VE “KREDİ PARA” KAVRAMLARI ÇERÇEVESİNDE	
KAAN ÖĞÜT.....	177
TÜRKİYE’YE ÖZGÜ BİR KEYNES ETKİSİ: <i>VERSAY SULHU’NUN NETAYİC-İ İKTİSADİYYESİ</i>	
SEVEN AĞIR - EYÜP ÖZVEREN.....	205
YAZARLAR	235

ÖNSÖZ:
JOHN MAYNARD KEYNES: YİNE, YENİDEN

DENİZ T. KILINÇOĞLU - EMRE ÖZÇELİK

“İktisadi düşüncede ‘üç büyükler’ kimlerdir?” sorusuna pek çok düşünce tarihçisi şu yanıtı verecektir: Adam Smith (1723-1790), Karl Marx (1818-1883) ve John Maynard Keynes (1883-1946). Bu üç büyük düşünürün sırasıyla, 18., 19. ve 20. yüzyıllarda geliştirdikleri siyasal-iktisadi yaklaşımlar, birçok bakımdan birbirine karşıttır. Buna rağmen, üçünün katkıları da 21. yüzyılın bu ilk yıllarında çeşitli biçimlerde etkili olmayı sürdürmektedir. Bu kitap, “üç büyükler”in¹ kronolojik olarak sonuncusu konumunda bulunan John Maynard Keynes’in (1883-1946) iktisat kuramına ve siyasal-iktisadi düşünceye yaptığı tarihî katkıları ve bu katkıların güncel önemine ilişkin farklı konuları, geniş bir yelpazede ele alan özgün çalışmalardan oluşmaktadır. Kitabın bölümleri, uzmanlık alanı, iktisadi düşünce tarihi olan araştırmacılar tarafından yazılmıştır. Yazarlar ve derleyenler, 2007’de kurulan ve 2008’den itibaren düzenli olarak yıllık çalıştaylar düzenleyen İktisadi Düşünce Girişimi (İDG) adlı akademik oluşumun üyeleridir. Bu kitap, İDG çalış-

1 “İktisatta Üç Büyükler” başlığıyla İngilizce olarak kaleme alınmış bir iktisadi düşünce tarihi kitabı vardır: Mark Skousen, *The Big Three in Economics-Adam Smith, Karl Marx and John Maynard Keynes*, M. E. Sharpe, Armonk, New York & Londra, England, 2007.

taylarında sunulan bildirilerden derlenen ve İletişim Yayınları tarafından basılan altıncı kitaptır. Bu dizi kapsamında, daha önce Smith ve Marx üzerine de iki kitap yayımlanmıştı.² Dolayısıyla Keynes'in katkılarını ve güncelliğini irdeleyen bu kitap, bir bakıma "üç büyükler" serisini tamamlamaktadır. Kitapta yer alan çalışmalar 7-8 Mayıs 2013 tarihlerinde ODTÜ'nün Kuzey Kıbrıs Kampusu'nda düzenlenen VI. IDG Çalıştay'ında sunulan bildiriler arasından seçilmiştir.

Pek çok iktisatçıya ve düşünce tarihçesine göre Keynes, 20. yüzyılın en etkili ve önemli iktisatçısıdır. Babası John Neville Keynes de bir iktisatçıydı ve modern mikro iktisadın ilkelerini sistemli bir çerçeveye oturtan ünlü Cambridge iktisatçısı Alfred Marshall'ın (1842-1924) arkadaşıydı. Annesi Florence Ada Keynes, Cambridge'in belediye başkanlığını yapmış, sosyal reformları savunan eğitilmiş bir kadındı. Doğup büyüdüğü ailenin ve şehrin entelektüel düzeyinin yüksekliği ile Keynes'in 20. yüzyılın en etkili ve önemli iktisatçısı olmayı başarması arasında kayda değer bir ilişki olmalı. Eğitimini Cambridge'de, matematik ve olasılık kuramı üzerine alan Keynes'i iktisat alanına yönelmeye Marshall teşvik etmiştir. Sonraları Keynes'in, hem klasik siyasal iktisadın *laissez-faire* yaklaşımını hem de Marshall'ın öncüleri arasında yer aldığı neo-klasik iktisadı eleştirerek ön plana çıkmış olması ise de düşünce tarihinin ilginç tecellilerinden biridir.

Keynes'in özellikle 1919-1944 döneminde entelektüel bakımdan etkin ve etkili olduğu söylenebilir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, 1919'daki Versay Barış Konferansı'na İngiltere Maliye Bakanlığı'nı temsilen katılan Keynes, İngiltere ve Fransa hükümetlerinin Almanya'ya yüklediği savaş tazminatlarının çok ağır koşullar içerdiğini ve bu dayatmanın dünya ekonomisi ve uluslararası ilişkiler açısından tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini gözlemlemiş ve Versay'daki devlet görevinden istifa etmişti. Eleştirel görüşlerini de istifasının akabinde yayımla-

2 N. Emrah Aydınonat ve Mine Kara (der.), *Görünmez Adam Smith*, İletişim, 2010. Sevinç Orhan, Serhat Koloğlu ve Altuğ Yalçıntaş (der.), *İktisatta Bir Hayalet: Karl Marx*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

dığı *Barışın Ekonomik Sonuçları* (*The Economic Consequences of the Peace*) başlıklı kitabında toplamıştı. Keynes'e dünya çapında ün ve itibar kazandırmaya başlayan da bu kitap olmuştu. Kitapta ima ettiği öngörülerini doğru çıkan Keynes, 1920'lerden itibaren siyasal-iktisadi meselelerde söyledikleri önemsenen bir bilim insanı ve entelektüel olmaya başladı. Almanya'da Nazizmin yükselmesine koşut olarak çıkan İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda da Keynes'i yine bir devlet görevi bekliyordu. Keynes, 1944'te dünya ekonomisinin savaş sonrası gidişatını düzenlemek amacıyla toplanan ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Dünya Bankası'nın kuruluşuna karar verilen Bretton-Woods Konferansı'na yine İngiltere hükümetini temsilen katıldı. Savaş sonrasında, dünya sistemi ölçeğinde "hegemonya" nöbetini ABD, İngiltere'den devralmaktaydı ve konferansta Keynes'in görüşlerinden çok, Harry Dexter White'ın temsil ettiği ABD tarafının görüşleri ağırlık kazandı. Örneğin Keynes, ödemeler dengesi sorunları söz konusu olduğunda, bunların çözümü için "dış açık" veren ülkelere "acı reçeteler" dayatmak yerine, "dış fazla" veren ülkelerin bu fazlalarını eritmeleri gerektiğini savunuyordu. Fakat Bretton-Woods kuruluşları olan IMF ve Dünya Bankası, tarihleri boyunca dış açık veren ülkelere çeşitli kredi koşulları dayatmayı sürdürdüler.

Versay'dan Bretton-Woods'a çok hareketli ve renkli bir yaşam süren, sanata büyük ilgi duyan, Rus balerin Lydia Lopokova ile evlenen, Cambridge'de bir tiyatro kuran, dergi editörlüğü ve gazete yazarlığı yapan, finans dünyasının dinamiklerini iyi çözümleyebildiği için finansal yatırımları yoluyla büyük bir servet kazanan Keynes'in, başat düşünsel katkısı ise, Büyük Buhran (*Great Depression*) dönemiyle doğrudan bağlantılıdır. 1929'da New York borsasının çöküşüyle başlayan ve 1930'lu yıllar boyunca pek çok gelişmiş ve az gelişmiş ülkeyi çok ciddi ekonomik ve toplumsal sıkıntılara sürükleyen Büyük Buhran, gerek Smith'in "kurucu babası" olduğu klasik siyasal iktisadın, gerekse Marshall'ın sistemli hale getirdiği neo-klasik iktisadın itibarına gölge düşürmüştü. Keynes ise "serbest piyasa"yı savunan ve devletin ekonomiye müdahalesini zararlı bulan klasik

ve neo-klasik yaklaşımları henüz Büyük Buhran patlak vermeden önce eleştirmeye başlamıştı.

Keynes, 1924'ten itibaren verdiği derslerde ve konferanslarda "katıksız" bir iktisadi liberalizmin yanlış olduğunu ve belirli "iş çevrimlerinde" (*business cycles*) devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini vurguladı. Dönemin ana akım iktisadına aykırı olan bu görüşlerini, 1926'da "Laissez-Faire'in Sonu" ("The End of Laissez-Faire") başlığıyla bir kitapçıkta topladı. Makro-ekonomik sorunların temelinde, tasarruf-yatırım dengesizlikleri olduğuna dikkat çekti ve 1920'lerin sonlarında yazmaya başlayıp 1930'da yayımladığı *Para Üzerine Bir İnceleme (A Treatise on Money)* kitabıyla, modern makro-iktisadın temellerini atmaya başladı.³ Keynes'in başarıya ise 1936'da yayımlanan ve iktisatta "Keynesçi devrim" in simgesi sayılan *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi (The General Theory of Employment, Interest and Money)* başlıklı kitabıdır. Günümüzün makro-iktisat kitaplarında temel konular olarak incelenen birçok kavram, yaklaşım ve çözümleme aracı Keynes'in 1920'li ve 1930'lu yıllarda yaptığı katkılara dayanmaktadır.⁴

- 3 Keynes'i, modern makro-iktisadın kurucusu addetmek oldukça yaygın bir vurdur. Keynes'in iktisadi düşünceye ve politikaya etki düzeyi bakımından bu vurgu yanlış sayılmaz. Ancak Keynes'in katkılarının orijinalliği tartışmalı bir konudur. Pek çok düşünce tarihçisine göre, Keynes'e atfedilen düşüncelerin ve yaklaşımların önemli bir bölümü, daha önce başka iktisatçılarla ortaya konmuştur. Başta Knut Wicksell (1851-1926) olmak üzere Stockholm İktisat Okulu'nun üyelerine ait katkılar bu konuda verilen en yaygın örnektir. Polonyalı iktisatçı Michal Kalecki'nin (1899-1970) katkıları da Keynes'in orijinalliğini sorgulayanlarca sıklıkla gündeme getirilir. Keynes'in büyük şansı, belki de, doğru zamanda ve doğru yerde doğmuş olmasıydı.
- 4 Keynes'in temel katkıları bağlamında akla gelen ilk örnekler şöyle sıralanabilir: Ulusal gelir hesaplarında "harcamalar yöntemi"nin ön plana çıkarılması, "tam istihdam"ın genel değil özel bir durum olarak ele alınması, tüketim ve tasarruf fonksiyonları, tüketim ve tasarrufun eşanlı olarak kullanılabilir gelire (*disposable income*) bağlı olması, marjinal tüketim ve tasarruf eğilimleri (*marginal propensity to consume, marginal propensity to save*), faiz-yatırım ilişkisini vurgulayan "yatırımın marjinal etkinliği" (*marginal efficiency of investment*), etkin talep (*effective demand*), çarpan etkisi (*multiplier effect*), para talebinin "likidite tercihi" (*liquidity preference*) olarak kavramlaştırılması, likidite tuzağı (*liquidity trap*), maliye politikasının etkinliği, finans dünyasında "irrasyonel" ve "iktisat-dışı" faktörleri ifade eden "hayvansı güdüler" in (*animal spirits*) belirleyiciliği vesaire...

Keynes'in makro-iktisadi katkılarını ayrı ayrı irdelemek bu Önsöz'ün amacını fazlasıyla aşar. Ancak Keynes'in güncel anlam ve önemini vurgulamak bakımından bu katkıların özünü ve ana hattını kısaca aktarmakta yarar var. Klasik ve neo-klasik iktisada göre, devlet müdahalesinden arındırılmış serbest ve rekabetçi bir piyasa ekonomisinde ekonomik durgunluk (*recession*), ancak kısa vadeli bir sorun olarak ortaya çıkabilir. Piyasanın kendiliğinden işleyiş sürecinde arz ve talep dinamikleri, durgunluğun uzun döneme yayılmasını ve derinleşmesini, yani "depresyon" a dönüşmesini "otomatik" olarak önler. Düşünce tarihinde, klasik iktisatçı Jean Baptiste Say'a (1767-1832) atfedilen ünlü "Say Yasası" bu önermenin başat destekleyicisi olarak kullanılagelmiştir ve sonraları neo-klasik iktisatçıların, geliştirdikleri matematiksel modellerle bu "yasa"nın "bilimsel" çerçevesini çizmişlerdir. Buna göre, ekonominin arz tarafında yalnızca mal ve hizmetler üretilmemektedir. Aynı zamanda, üretilen mal ve hizmetleri talep etmekte ve satın almakta kullanılabilir gelirler de yaratılmaktadır. Rekabetçi ve serbest (dolayısıyla, kaynakları ve gelirleri etkin dağıtan) bir piyasa ekonomisinde kazanılan ve talebi mümkün kılan ücret, kâr, toprak kirası ve faiz gibi faktör gelirlerinin toplamı, tam da üretilen mal ve hizmetlerin toplam piyasa değerine denk olacağı için, böyle bir ekonomide uzun dönemde toplam talebin toplam arza göre yetersiz kalması sorunuyla karşılaşılacaktır. Uzun dönemde toplam arz ve toplam talep arasında âdeta "zorunlu" bir denge öngören klasik ve neo-klasik yaklaşımları Keynes, şu ünlü sözleriyle hicvetmiştir: "Uzun dönemde hepimiz ölüyoruz!"

Keynes'e göre, gerçek dünya klasik/neo-klasik iktisatçıların varsaydığı rekabetçi ve serbest piyasa koşullarına uymuyordu, ekonomik ve finansal aktörler her zaman ve her yerde "rasyonel" iktisadi tercihlerde bulunmuyordu, özellikle işgücü piyasasında ücretlerin aşağı doğru esnekliği yoluyla giderileceği öngörülen işsizlik sorununun bertaraf edilmesi söylendiği kadar kolay değildi. Keynes, toplam talebin toplam arza göre yetersiz kalması yoluyla ortaya çıkan, ekonomik durgunluğun

uzun döneme yayılarak ve derinleşerek ekonomik depresyona dönüşmesinin mümkün olduğunu ve bu nedenle ortaya çıkacak yüksek oranlı ekonomik küçülmenin ve geniş çaplı işsizliğin giderilmesinde, devlete yaşamsal bir görev düştüğünü vurgulamıştı. Durgunluk belirtileri ortaya çıktığında bunları gidermek veya durgunluğa girildiğinde bunun zamana yayılarak derinleşmesini önlemek için, devlet, toplam talebi canlandıracak “genişletici” makro-iktisadi politikalar uygulamalıydı.

Keynes, genişletici para ve maliye politikalarını, durgunluk ve depresyon karşısı önlemlerin başat iki bileşeni olarak ortaya koymuştu. Ancak, Keynes para politikasının genişletici etkisinin önemli bir sınırı olduğuna da dikkat çekmişti. Genişletici para politikası faiz oranlarını düşürerek toplam talebin bileşenleri olan tüketim ve yatırım harcamalarının artmasına ve böylece durgunluğa neden olan “eksik talep” sorununun giderilmesine katkıda bulunur. Fakat faiz oranları düşerek belirli bir eşik düzeyine ulaştığında, para arzındaki artışlar, faizi düşürücü ve dolayısıyla talebi canlandırıcı etkisini yitirmeye başlar. Keynes’in “likidite tuzağı” olarak adlandırdığı bu durum, para politikasının talebi canlandırmada ancak sınırlı bir ölçüde yararlı olabileceğine işaret eder. Oysaki, maliye politikasında böyle bir etki sınırı yoktur. Dahası, devletin harcamalarını artırması veya vergileri azaltması yoluyla, uygulayacağı genişletici maliye politikası, Keynes’in ortaya koyduğu üzere, bir “çarpan etkisi” yaratacaktır. Başka bir deyişle, Keynes’in ima ettiği makro-iktisadi modelde, devlet harcamalarını 1 birim artırdığında (veya vergileri 1 birim azalttığında), bunun toplam talebe ve ekonomik büyümeye etkisi 1 birimden daha fazla olacaktır. Bu bakımdan, Keynes’in, “eksik talep” sorununun giderilmesinde, esasen, maliye politikasının etkinliğini vurguladığını ve para politikasını destekleyici bir olanak olarak ele aldığını söylemek mümkündür.

Durgunluğun çaresi olarak devletin ekonomiye müdahalesini açıkça savunan Keynes’in, klasik ve neo-klasik yaklaşımların iktisadi liberalizmine karşı durarak önerdiği genişletici para ve maliye politikaları, “toplam talep yönetimi” (*aggregate de-*

mand management) olarak anılmaktadır. Özellikle John Hicks (1904-1989) ve Paul Samuelson (1915-2009) gibi iktisatçılar, Keynes'in talep yönetimine dayanan makro-iktisadi katkılarını neo-klasik yaklaşımla kısmen de olsa bağdaşacak biçimde ve neo-klasik yöntemlerle "sentezleyerek" geliştirmişler ve iktisatta "Keynes'çi devrim" in sürekliliğini sağlamışlardır. Hyman Minsky (1919-1996) gibi "post-Keynes'çi" iktisatçılar ise Keynes'in katkılarının "neo-klasik sentez" e tabi tutulmasını eleştirerek, Keynesçi yaklaşımın alternatif bir yorumunu ortaya koymuşlar ve iktisatta "Keynes'çi devrim" in etkilerinin çeşitlenmesine önayak olmuşlardır.

Birçok gelişmiş ve az gelişmiş ülke, gerek Büyük Buhran'dan çıkabilmek için, gerekse savaş sonrası dönemde 1970'lere kadar ekonomilerini bu Keynesçi öğretiye büyük ölçüde bağlı kalarak yönetmişler ve uzun dönemler boyunca yüksek oranlarda büyüyerek, işsizlik oranlarını makul düzeylerde tutmayı başarmışlardır. Yaklaşık olarak 1945-1975 dönemi, bu nedenle, "kapitalizmin Keynesçi altın çağı" olarak nitelenmiştir. Ancak, 1970'lerde patlak veren petrol krizlerinin sonucunda ortaya çıkan "stagflasyon" olgusu, yani, ekonomide durgunluğun ve enflasyonun birlikte görülmesi, Keynesçi modellerin itibarını azaltmıştır çünkü toplam talep yönetiminin durgunluk ve enflasyon sorunlarını eşanlı gideremeyeceği anlaşılmıştır.

1970'lerin "stagflasyonist" süreçlerini 1980'lerin "uluslararası borç krizi" izlemiş; İngiltere'de Margaret Thatcher'in ve ABD'de Ronald Reagan'ın liderliğinde "muhafazakâr" hükümetlerin iktidara gelmesiyle birlikte, devletin ekonomiye müdahalesinin gerekli olduğu görüşü giderek tüm dünyada etkinliğini yitirmiştir. Böylece dünya ekonomisi düzeyinde, 1970'lerin sonundan itibaren, kimi iktisatçıların "neo-liberal" olarak niteledikleri, "rekabetçi ve serbest piyasa" yanlısı uzun bir dönem başlamıştır. Ülke içi eşitsizliklerin genellikle arttığı ve büyüme oranlarının bir önceki Keynesçi döneme göre genellikle azaldığı bu dönem boyunca, "neo-liberal" olarak nitelenen iktisatçılar ve politikacılar Adam Smith'in savunduğu piyasa ekonomisi sistemini tesis etmeye çalıştıklarını ileri sürmüş-

ler ve anti-Keynesçi (ve elbette anti-Marksist) yeni bir küresel paradigmanın oluşmasını ve hüküm sürmesini sağlamışlardır.⁵ 2007-2008 döneminde başlayan ve 2015 itibarıyla sonlandığına ilişkin kayda değer belirtilerin henüz gözlemlenemediği “küresel finansal kriz” ile birlikte, söz konusu “neo-liberal” paradigma da itibar kaybetmeye başlamıştır. Etkileri 2007’den bu yana sürmekte olan bu “Büyük Durgunluk” (*Great Recession*) dönemi, 1929’da başlayan ve etkileri 1930’lu yıllar boyunca süren Büyük Buhran’dan sonra kapitalist dünya ekonomisinin deneyimlediği en büyük ve etkili kriz olarak nitelenmektedir.

2007’de başlayan bu “Büyük Durgunluk” döneminde (Marksist yaklaşımların yanı sıra) Keynesçi bakış açıları da giderek daha çok ilgi görmeye başlamıştır. Krizin ilk etkileri, başta ABD’de ve AB ülkelerinde olmak üzere devletlerin uyguladığı genişletici para ve maliye politikaları yoluyla hafifletilmiş ve böylece Keynesçi paradigmanın krizlere karşı işlevselliğini ve güncelliğini koruduğu görülmüştür. Bu süreçte, Joseph Stiglitz ve Paul Krugman gibi Keynesçi gelenekten gelen Nobel ödüllü ana akım iktisatçıların görünürlüğü artmıştır. Thomas Piketty gibi, mevcut sistemin uzun dönemli sürdürülebilirliğini sağlamak için, ekonomik eşitsizliklerin makul düzeylere düşürülmesi gerektiğini savunan ve bunun için de serveti, mirası ve sermayeyi daha yüksek oranlarda vergilendirmeyi öneren iktisatçılar ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla günümüzde, devletin ekonomiye gerektiğinde etkin yöntemlerle müdahale etmesi gerektiğini savunan Keynesçi yaklaşımlar yükselmiştir. Dahası, Keynes’in “katıksız” bir serbest piyasa düzenine karşı çıkarken, aynı zamanda daha “sosyal demokratik” bir kapitalizmi benimsediğini söylemek de mümkündür. Yaklaşık olarak 1945-1975 dönemini kapsayan Keynesçi “altın çağ”, aslında, emeğin görece durumu da iyileşerek iktisadi eşitsiz-

5 “Neo-liberal” olarak nitelenen iktisatçıların ve politikacıların, Marx ve Keynes karşıtı oldukları açıktır. Ancak, kendilerine esin kaynağı olarak Smith’i seçtiklerini iddia etmeleri tartışmalıdır. Birçok iktisatçıya, düşünce tarihçesine ve sosyal bilimciye göre, Smith “katıksız” bir piyasa sistemini savunmamıştı ve bu nedenle Smith’in iktisadi düşünceye katkılarını “neo-liberal” yaklaşımla özdeş tutmak doğru değildir.

liklerin azaldığı bir dönemdi. Günümüzde, birçok ülkede geniş toplum kesimleri “Büyük Durgunluk”tan bir an önce çıkılıp ekonomik büyümenin sağlandığı ve işsizliğin azaltıldığı yeni ve istikrarlı bir “altın çağ”a özlem duymaktadır. Bu koşullarda, Keynes’in düşüncelerini ve katkılarını irdelemek, hatırlamak ve yeniden ele almak, günümüzün siyasal-iktisadi gelişmelerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Bu kitabın derleniş amacı da Keynes’in güncelliğine ve işlevselliğine ilişkin birçok konuyu derinlemesine incelemek, gündeme getirmek ve yeniden tartışmaya açmaktır.

* * *

Kitap yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Keynesçi düşünceye felsefi bir açıdan yaklaşan Ozan İşler, Keynes’in liberalizmle ilişkisini ve liberal düşünce geleneğindeki yerini sorguluyor. Bu amaçla yazar, Keynes’in 1920’lerin ortalarında kaleme aldığı ve görece gölgede kalmış iki kısa metnine odaklanıyor: “Ben Bir Liberal miyim?” (“Am I a Liberal?”, 1925) ve “*Laissez-Faire*’in Sonu” (“The End of *Laissez-Faire*”, 1926). Ozan İşler, liberalizmin iktisadi, siyasi ve toplumsal biçimlerinin düşünsel koordinatları ve tarihsel gelişimine ilişkin öz-lü saptamalar sunduktan sonra, temel bir soruya yanıt arıyor: “Keynes liberal miydi?” Bireysel özgürlük-toplumsal fayda ilişkisi ve *laissez-faire* gibi, liberalizmin ana tartışmaları çerçevesinde Keynes’in yer yer liberalizmle örtüşen, yer yer de onunla çatışan fikirlerini ortaya koyan bu makale, Keynes gibi derinlikli bir düşünürü basit kalıplara oturtmanın zorluğunu ve yanlışlığını vurguluyor.

Keynes’i liberalizm bağlamında ele alan diğer bir çalışma da Alp Yücel Kaya ile M. Erdem Özgür’ün makalesidir. Yazarlar, Büyük Buhran sonrasında, devletin ekonomiye müdahalesine ilişkin liberal görüşlerin tartışmaya açıldığı dönemde, Keynes’in bu konudaki önerilerini “Ordo-liberalizm”in önde gelen temsilcilerinden Wilhelm Röpke’nin düşünceleriyle karşılaştırmalı olarak inceliyorlar. Çalışma, Keynes’in ve Röpke’nin kapitalist krizin aşılmasına ilişkin görüşlerindeki farklılıkları ve

benzerlikleri, liberalizmin “neo-liberal” eleştirisinin iki farklı yüzü olarak değerlendirerek Keynes’i anlamaya ve yeniden yorumlamaya yönelik alternatif bir yaklaşım ortaya koyuyor.

Sevinç Orhan’ın çalışmasında, Keynes’in kuramsal ve yönetsel katkısı, iktisadi düşünce tarihi bağlamında incelenmektedir. Orhan, Keynes’in özgün iktisadi bakış açısını, geliştirdiği kavramsal çerçeveyi ve benimsediği yöntemi, Keynes öncesi ve sonrası iktisadi akımlarla ilişkilendirerek irdeliyor. Dahası, “Keynesçi iktisat” ile Keynes arasındaki kimi farklılıklara kuramsal bir tartışma çerçevesinde dikkat çekiyor.

Keynes’in kuramsal katkısıyla ilgili diğer bir çalışmayı da Gülenay Baş Dinar kaleme aldı. Yazarın bu çalışması, Keynes’in *Para Üzerine Bir İnceleme (A Treatise on Money, 1930)* ve *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* eserlerinin karşılaştırmalı bir çözümlemesi üzerinden, Keynes’in “istikrarsızlık” ile ilgili yaklaşımının ve düşüncelerinin evrimini ele alıyor. Yazar, bu iki eser arasındaki devamlılığın yanı sıra, yönetsel farklılıklara da dikkat çekerken, kapitalizmin istikrarsızlık yaratan dinamiklerini anlamak için Keynes’in yaklaşımının güncelliğini ve önemini koruduğunun altını çiziyor.

Ercan Eren, Keynesçi iktisadın konjonktürel krizleri açıklamadaki gücüne odaklandığı çalışmasında, post-Keynesçi bir iktisatçı olarak ele aldığı Hyman Minsky’nin görüşlerini, (iktisadi liberalizmin önemli bir “kale”si olan) Avusturya İktisat Okulu’yla karşılaştırarak inceliyor. Avusturya Okulu ve Minsky’nin, krize ilişkin kuramlarını ayrıntılı bir çerçevede bir araya getiren yazar, görünüşte oldukça farklı ve karşıt bakış açılarına dayanan bu iki yaklaşımın, aslında rakip olmaktan çok, birbirlerini tamamlayıcı nitelikler taşıdığını vurgulayarak yapıcı bir bireşim olanağının varlığına dikkat çekiyor.

Kaan Ögüt, Keynes’in görüşlerinin Avusturya ve Stockholm okullarının katkıları çerçevesinde yeniden değerlendirilebileceğini vurguluyor. Keynes’in özellikle *Para Üzerine Bir İnceleme* başlıklı çalışmasında ele aldığı para arzının “içselliği” konusuna odaklanan yazar, bunun Knut Wicksell’in yaklaşımıyla bağlantısını irdeliyor. Yazara göre, Wicksell ve Keynes’in gö-

rüşlerinin birlikte okunması, Keynes'i daha iyi anlamayı sağlamanın yanı sıra, lisans düzeyindeki makro iktisat derslerinde bu konuya ilişkin verilen eğitimin de gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Son olarak, Seven Ağır ve Eyüp Özveren'in çalışması, Keynes'in Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, Versay görüşmelerine bizzat katılarak orada edindiği izlenimleri aktardığı ve Versay Antlaşması'nın olası sonuçlarını kaleme aldığı *Barışın Ekonomik Sonuçları* (*The Economic Consequences of the Peace*) adlı eserine dayanıyor. O dönemde *Versay Sulhunun Netic-i İktisadiyesi* başlığıyla yayımlanan Türkçe çevirinin izinden giden yazarlar, Keynes'in Türkiye'deki düşünsel etkisini Lozan Antlaşması'yla ilişkilendirerek inceliyorlar. Yazarlar, diğer ülkelerden farklı olarak, Türkiye'de Keynes'in bu eserinin, dönemin aydınları ve devlet adamları üzerinde *Genel Teori*'den daha büyük bir etki yaptığı sonucuna varıyorlar ve okuyucuya Keynes'in düşüncelerinin Batı dışındaki yansımalarına ilişkin ilginç bir örnek sunuyorlar.

* * *

Derlediğimiz bu kitabın, gerek meslekten iktisatçıların, iktisadi düşünce tarihçilerinin ve sosyal bilimcilerin, gerekse günümüzün siyasal-iktisadi gelişmelerini Keynes gibi etkili ve önemli bir düşünce insanının tarihsel katkıları ışığında yeniden düşünmek ve anlamak isteyen her kesimden okuyucunun ilgisini çekeceğini ümit ediyor ve yararlı olmasını diliyoruz.

Eylül 2015, Güzelyurt, Kuzey Kıbrıs

J.M. KEYNES'İN LIBERAL DÜŞÜNCE GELENEĞİ İÇİNDEKİ KONUMU

OZAN IŞLER

Bu çalışmada John Maynard Keynes'in liberal düşünce geleneği içindeki konumu felsefi açıdan incelenecektir. İlk kısımda, klasik liberal düşüncenin özgürlük odağında barındırdığı temel felsefi dayanakları gösteren genel bir "harita" çıkarılacak, ikinci kısımda ise bu harita üzerinde Keynes'in "koordinatları" belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışmayı gerçekleştirmek için, Keynes'in liberalizme yaklaşımını tartıştığı 1925 tarihli "Ben Bir Liberal miyim?" ("Am I a Liberal?") metni yakından incelenecek ve buradaki bazı tartışmaların devamı niteliğindeki 1926 tarihli "Laissez-Faire'in Sonu" ("The End of Laissez-Faire") yazısından yararlanılacaktır. Çalışmanın sınırlarını çizmek açısından belirtmek gerekir ki burada liberalizm, örneğin burjuva sınıfının yükselişinde ve aydınlanma sürecinde oynadığı önemli siyasal ve ideolojik rollere göre değil, bu tarihsel bağlam ve süreçlerden soyutlanmış, özellikle de "özgürlük" kavramı üzerinden tanımlanmış bir felsefi yaklaşım olarak ele alınacak ve Keynes'in iki yazısından örneklenen argümanlar aracılığıyla, kendisinin bu basitleştirilmiş felsefi zemin üzerindeki konumu, mantıksal ve spekülatif bir seviyede tartışılacaktır.